

a műipari fejlődés újabb fázisában talált elismertetésre annak fontossága, hogy a műipar-intézeti növendék az anyaggal is foglalkozzék, hogy ez a foglalkozás fejtsse ki benne az anyag és szerkezet iránt azt az érzéket, mely képessé teszi az anyagnak és a használati célnak megfelelő formák megtalálására s arra, hogy magát úgyiszlóván az anyagba beleélje. Ez vezetett aztán az iskolák mellett az iparművészeti műhelyek nagyobb számmal való fölállítására (p. o. a műlakatosság, lithografia, betűszedés, könyvkötészet, fa-feldolgozás, agyagipar, női kézimunka stb. számára). A porosz ipar- és kereskedelemügyi miniszter 1904. dec. 15-iki rendelete hangsúlyozza már a tanműhelyek fontosságát s ajánlja azok fölállítását.

Jóllehet a porosz iparművészeti iskoláknál nincsenek kibocsátva utasítások a művészeti oktatás módszere tárgyában, mégis a műipari fejlődés folyama alatt magoktól is keletkeztek a legtöbb intézetenél bizonyos elvek, melyek szerint az oktatást már is vezetik, vagy amelyek általánosabb elterjedés útján vannak. Ezek röviden a következők.

Szemben a régebben szokásos minta vagy gipszmodell utáni rajzolással, ma a természeti formák és a való anyagból kidolgozott tárgyak tanulmányozása áll előtérben. A valóság utáni rajzolásnál most az általánosról a különösre való átmenet, azaz az egytetemes formáról a részletesre való átmenet, lép lassanként az

előbb megszokott fordított rend helyébe. Ehhez képest némely iskolában mindjárt kezdetben mozgó eleven állatokat rajzolnak, melyeknek egyelőre csak általános külbenyomását adják vissza s karöltve halad ezzel az emlékezet utáni rajzolás nagyobb mérvű művelése. A legnagyobb súlyt az izlés fejlesztésére vetik. Hogy a tömeghatás és a térfelosztás iránti érzéket felköltsék a tanítványokban, gyakran folyamodnak már előre egyszerű síkminta-tervezetekhez, melyek csak síkelemekből, mint körökből, négyszögekből stb. vannak összeállítva. Ugyanabból a célból a művészi írásnak, amelyet a síkhatás és az írószertől való függés szempontjából gyakorolnak s amely mindig valóságos betűírás, mind nagyobb helyet juttatnak a tantervben. A távlati rajzra fokozott figyelmet szentelnek, s amellet különösen törekednek a szabadkézi és konstruktív távlat szoros összekapcsolására, úgy hogy mindig csak a fővonalakat szerkesztik meg, a mellékvonalakat ellenben szabadkézzel viszik bele. Végül új álláspontot foglalnak el a történeti művészettel szemben is annyiban, hogy az alaktan stúdiuma nem képezi többé az iskolai oktatás kiinduló pontját, hanem csak a haladottabb osztályokban kerül sorra. Túlnyomólag abból a szempontból kultiválják ezt, hogy mihely fogták föl régi időkben azokat a feltételeket, melyeket a cél, anyag és szerkezet szabtak az emberi alkotás elé.

A DREZDAI IPARMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁS.

NOVEMBER ELSEJÉN csukódtak be a drezdai iparművészeti kiállításnak kapui s máris bizonyos, hogy a rendezők meglepéssel zárhatják le annak mérlegét. Mert ez nagyon kedvező, akár az anyagokat, akár pedig az erkölcsi hasznot nézzük. Általán elismerik, hogy Németország iparművészete még soha oly imponáló arányokban nem mutatkozott be, mint ezen a legutóbbi

kiállításon. Hatalmas művészi erők és technikai tudás keltek itt egymással nemes versenyre. Ha akad is itt-ott a kiállítás egyik-másik dolgában gáncsolni való, de kétségtelen, hogy a német iparművészet az utolsó néhány év alatt óriási haladást tett. Már az 1897. évi első drezdai és az 1900. évi párisi nemzetközi kiállításon láttuk első törekvéseit a német iparművészetnek, hogy a történelmi stílusok szolgálai után-

zása helyett a jelen kor igényeinek megfelelő formákat és megoldásokat alkosson. De akkor még az új irányzat a gyermekbetegségek korát élte: tele volt félszepszgekkel, kinövésekkel; ezeken túl kellett esnie. Az 1901. évi darmstadti, az 1902. évi torinói és az 1904. évi st.-louisi kiállítások fokozatosságot mutatnak a józanabb, érettebb fölfogás felé s most a drezdai kiállításon oly tömegét találjuk az egységes elvek szerint alkotott jó munkáknak, hogy biztosítékát láthatjuk ezekben egy az eddigiektől eltérő új stíluskorszak közeli beköszöntésének. És ha kérdezzük, mi az, ami az új, vagy amint nevezni szokás, a modern stílust jellemzi, egy szóval felelhetünk: a b e c s ü l e t e s s é g. Az évtizedes hazug, hivalkodó irányzattal szemben az iparművészet valóságos renaissance-jának kellett bekövetkeznie, hogy az igaz művészetnek út nyíljon az iparművészet terén való érvényesülésére. És most, hogy a gátak eltűntek, oly lelkes munkásság folyik mindenfelé a műtermekben és műhelyekben, oly művészi értékek kerülnek felszínre, amire évtizedeken át példa nem volt.

Németország büszke lehet e kiállításra, mert ezen nem csak nagy művészi, technikai és gazdasági erejét mutatta ki, hanem magával a kiállítás rendezésének módjával megszívlelni való példát mutatott. Nagy körültekintéssel és gyakorlati érzéssel csinálták meg e kiállításnak programját s a közmondásos német pontossággal és lelkiismeretességgel azt végre is hajtották.

A kiállítás minden részében nyilvánult a rendezőknek az a dicséretes, komoly törekvése, hogy a kiállításnak mindenképp fölötte oktató, példát adó jellege legyen. És az eredmény mutatja, hogy e törekvést a kiállítás rendezői minden ízében valóra is váltották.

A rendkívül sikerült és tanulságos kiállítás jellemzésére, képeink kapcsán közöljük Pap Henriknek az orsz. iparművészeti iskola tanárának e kiállításra való kiküldetéséről szóló jelentéséből a következő részt:

A kiállítás rendezésénél kettős célt tűztek ki: törekedtek egyrészt a modern iparművészeti törekvéseknek Németországban elért eredményeiről tiszta képet nyújtani, másrészt nevelő és oktató célzattal rendeződött e kiál-

lítás értelmes és szakszerű beosztással olyképp, hogy szakember és laikus, ha a vezető szempontokat szem elől nem téveszti, könnyen eligazodhatik és okulhat belőle.

Ami bizony a rengeteg tömegnél, melyet e kiállítás nyújt, máskülönben nem könnyű dolog.

Gazdagságáról fogalmat nyújthat e pár idejegyzett szám: 27.882 □ m. fedett helyiségben, 142 interieur, 34 szobában és fülkében az iskolák, 14 rekeszben a népművészet foglal helyet. Ezekon kívül 24 külön építmény egészíti ki a kiállítást.

Mérhetetlen érték csak anyagban is, eltekintve a a művészek és iparosok munkájától.

A rendezés vezető szempontjai a következők: célul tűzték ki a német iparművészet fejlettségének jelen fokát bemutatni és különösen legutóbbi ténylegességét, az oly rég veszendőbe ment szerves összeköttetését a belső architektúrának az applikált művészettel. Ezt ők elég szerencsésen „Raumkunst“-nak keresztelték el. Az „interieur művészete“ ez; magyarul a belsőségek művészetének lehetne nevezni.

A szabad művészetek, az applikált művészet és a művészi ízléssel bíró ipar egyesítése az egy teremű egyéniség — a tervező — vezetése alatt, egy a céljainak megfelelő hangulatu interieur alkotásában.

A kiállítás programjából kifolyólag tudatosan arra törekedtek, hogy az iparművészetet az emberek életével való szerves összefüggésben mutassák be. Kerülték tehát az iparművészet termékeinek közönyös egymás mellé helyezését, hanem oly környezetbe kellett azokat művészi ízléssel behelyezni, mely hatásukat a mindennapi élethez való vonatkozásukban tárja előnk: mint nemes díszítését otthonunknak, házi szükségleteinknek vagy nyilvános épületek, templomok, temető, iskola, indóház stb. művészi díszét.

Igy a legkülönbélebb feladatok megoldását kísérelték meg: ünnepélyes és tisztán praktikus, magán és nyilvános, fényűző és szigorúan egyszerű interieurök sorozatában. Különválasztva az egyházi célok és világi célokak szolgáló típusokat. Ezt a „Kirchliche Kunst“ és „Profane Kunst“ elnevezése alatt mutatják be.

Evvel kapcsolatosan kiállítják az iparművészet termékeit a népművészet, „Volkskunst“ keretében, tehát oly talajban, mely nem volt alávetve, vagy csak igen csekély fokban, a történelmi stílusok váltakozásának, hanem inkább helyi tradíciók és befolyások alatt állt.

Bemutatják az iparművészet termékeit egyes művészek sajátkezű készítményeiben és a különféle iparművészeti és szakiskolákban, az eredeti anyagban előállított darabokban. „Kunstgewerbliche Einzelerzeugnisse und Schulen“ elnevezés alatt.

Mindezekkel szemben, hogy alkalom adassék párhuzamok és értékes tanulságok levonására, „Techniken“ elnevezés alatt kiállítják a múlt iparművészetének remekét. Ez a válogatott, a szó legnemesebb értelmében vett muzeális gyűjtemény anyagok szerint van csoportosítva. Forma és anyag viszonya, jelszava a kiállítás e részének. Felismerésüül és megértésüül kíván szolgálni annak, hogy miképp kell alkalmazkodnia formaadásnak az anyag tulaj-

271. URASÁGI LAKÓHÁZ ELŐCSARNOKA.

MAX HANS KÜHN.

DREZDAI KIÁLLÍTÁS.

272.

272. PROTESTÁNS TEMPLOM
SEKRESTYÉJÉNEK BEJÁRATA.

FRITZ SCHUHMACHER.

DREZDAI KIÁLLÍTÁS.

273. TEMETŐKÁPOLNA AJTÁJA.

MAX HANS KÜHN.

DREZDAI KIÁLLÍTÁS.

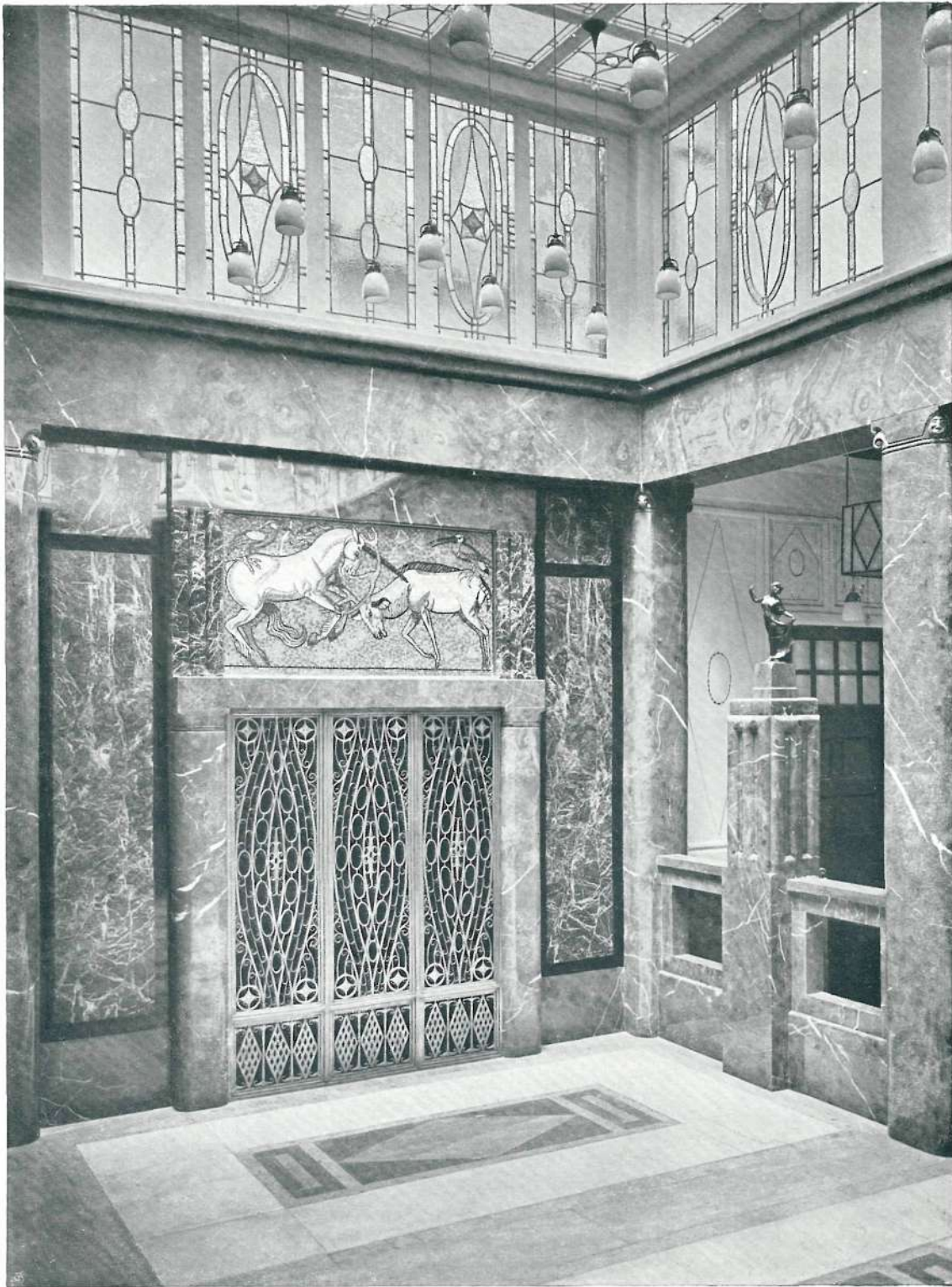
274.

274. KÖNYVTÁRSZOBA ABLAKFÜLKÉJE.

WILHELM KREIS.

DREZDAI KIÁLLÍTÁS.

275. DÍSZTEREM KANDALLÓJA.

BRUNO PAUL.

DREZDAI KIÁLLÍTÁS.

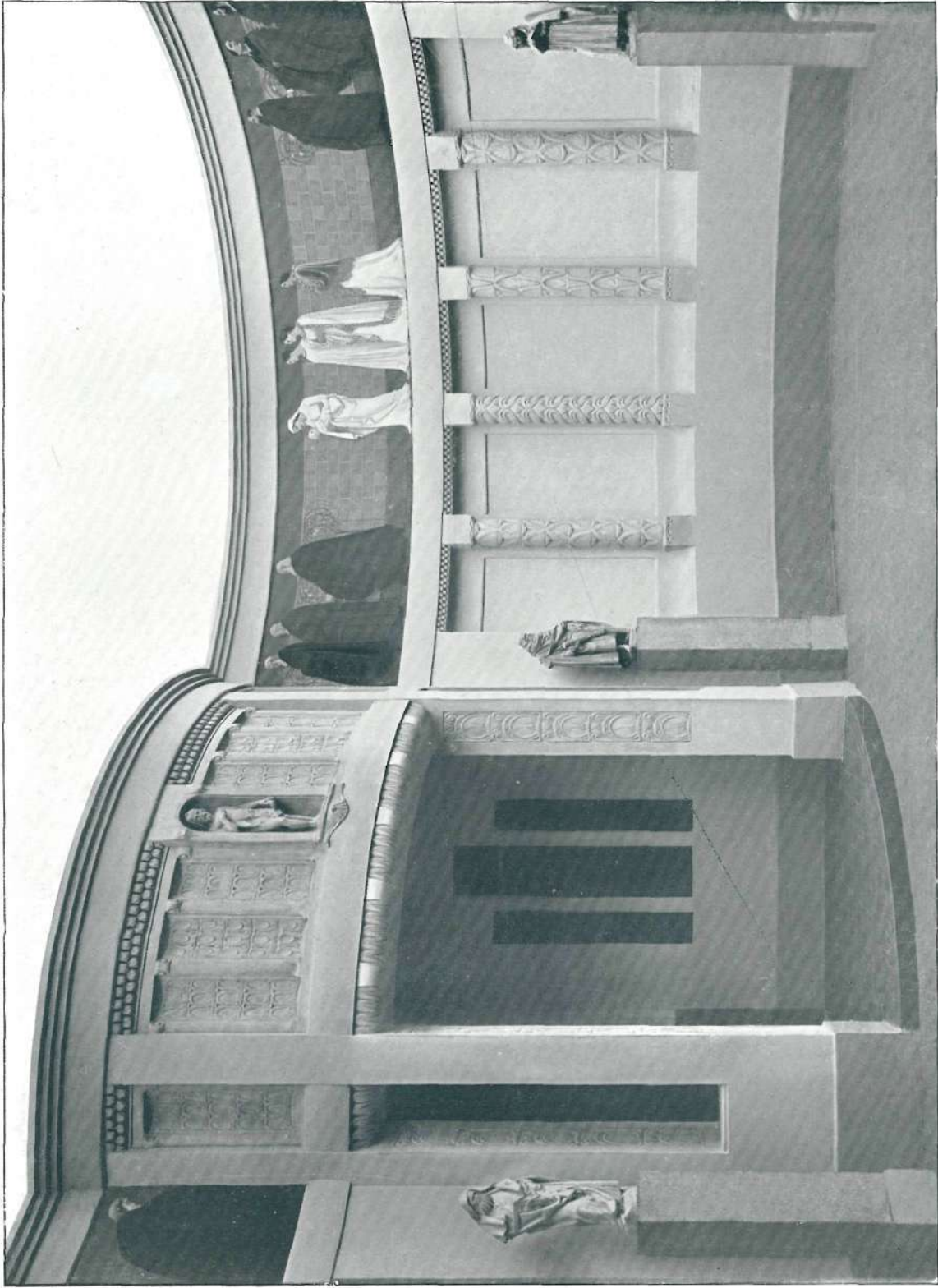

276. JÁTSZÓ- ÉS VADÁSSZSOBA
A SZÁSZ HÁZBAN.

DREZDAI IPARMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁS.

WILLIAM LOSSOW.

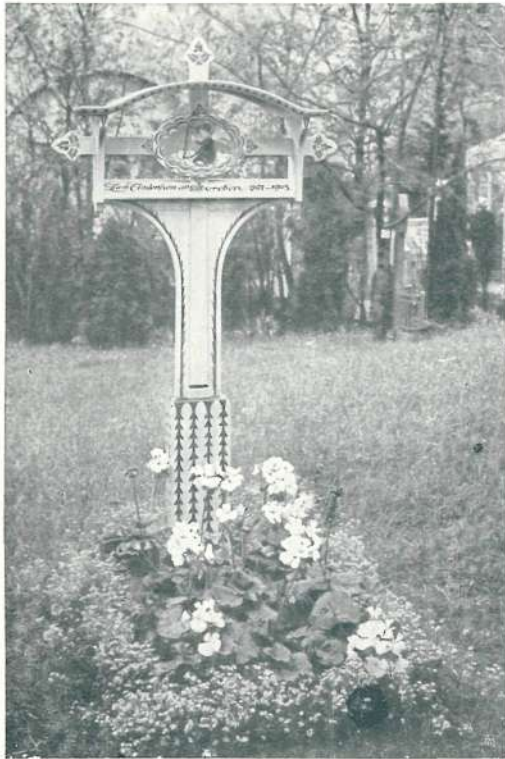

277. TEMPLOM ELŐCSARNOKA.

DREZDAI KIÁLLÍTÁS.

FRITZ SCHUHMACHER.

278.

279.

280.

278-280. SÍRBOLT ÉS GYERMEKSÍROK.

FRITZ SCHUHMACHER.

DREZDAI KIÁLLÍTÁS.

donságaihoz, hogy végeredményében művészi alkotás lehessen. Emellett az egyes anyagok művészi kezelésének és technikája fejlődésének is illusztrálására szolgál. Ily értelemben való szerencsés megoldásában a kiállítás e része példányképpül és buzgó tanulmányok teréül szolgálhat a jelen és jövő iparművész-nemzedéknek. Mert hiszen egészében egy modern stíltörvénynek a múlt művészetének remekeivel való dokumentálása.

Bemutatják végre az iparművészetet a gyári iparral és termeléssel való vonatkozásában.

Az eddig elmondottakból elképzelhető, mily széles alapon s mily ideális célokkal rendezték e kiállítást. S mi sem természetesebb, mint hogy e nemcsak méreteiben, de intenciójában is nagystílusú vállalkozás nem lehet egészében hiba és hiány nélküli.

De egy pontban tökéletesen célt ért: teljes képét adja a virágzó német iparművészetnek s kimutatja, hogy fiatalos életkedvtől duzzadva helyes úton jár.

Weimar, Bréma, Saalecker Werkstätten, Elsass-Lothringen, Berlin, Darmstadt, Königsberg, München, Düsseldorf, Sächsisches Haus csoportokra osztva vonulnak fel a német iparművészek.

A kiállítás külső képe, arkitektonikus megjelenése nem sikerült; érdektelen, festőtlen, főbejáratai is oly szerencsétlenül vannak elhelyezve, hogy egyikétől sem táruul szemünk elé egy kellemes és összefoglalt látképe a kiállításnak. Erre, úgy látszik, nem is törekedtek, ami mindenesetre hibája e különben igen sikerült vállalkozásnak.

Egyes művészek munkáinak méltatására e keretben nem bocsájtkozhatom s így csak a nyert nagy benyomásokról számolok be.

Kimagasló a fentemlített csoportok közül izlésben, de különösen színben és hangulatban a müncheni, a „Bremer Diele“, a protestáns templom belseje, a temető és a „Sächsisches Haus“ megoldása. A kiállítás ezen részei majdnem kifogástalanok, s mondhatjuk, hogy ezekben jut legvilágosabban kifejezésre a mai iparművészeti törekvések princípiuma, mely úgy az egyes tárgyak, mint a belső térégek megoldásánál a tulajdonképeni szépséget nem az ornamentekkel való dekorálásban keresi, de a hangulatos művészi összbenyomásban leli meg, melynél főleg a jó és kellemes arányok, a kifejezésteljes körvonal (silhouette), az anyag tulajdonságainak respektálása és a választékos színharmonia a döntő tényezők.

Tehát a dolgok művészi elgondolásában, a koncepcióban fekszik a súlypont: a tervezőnek jut a teremtő és vezető szerep.

A művészi iparos a tervező útmutatásait követve formálja meg a tárgyat. E modern munkafelosztás következtében mintha veszendőbe menne a múlt iparművészetének főtípusa: azon műtárgy, melyet szerzője, ki művészi és ipari tudással egyaránt volt felfegyverkezve, tekintet nélkül időre és költségre, teremtő erejének és áhitatának legerősebb megnyilatkozásával sajátkezűleg hozott létre. Úgy hogy bátran mondhatjuk, hogy a kiállítás ezen része, a „Kunstgewerbliche Einzelerzeugnisse“, egy pár bronz öntvény és kerámiai tárgyon kívül gyöngye s alig érdemes anyagot tartalmaz.

A modern iparművészetnek a múlttal szemben való ezen elszegényedését és térvesztését a németek már a kiállítás létesítését megelőzőleg is megállapították és törekedtek útját állani a bajnak.

Így kerültek az iskolák e kiállítás keretébe. Számos iskolát tanműhelyekkel egészítettek ki és azokban az anyag megfelelő megdolgozására nevelik az új nemzedéket. Főleg sajátkezű készítményeket mutatnak be az iskolák több-kevesebb eredménnyel. A kiállítás e részében inkább azt a benyomást nyerjük, hogy egyes ipariskolákban művészi neveléssel bővítették a tanulmányok terét, és kevésbé sikerült az iparművészeti iskolákba a gyakorlatias szellemet belevinni. Hiányos is a kép, mert három leghatalmasabb iskolája Németországnak, ú. m. a müncheni, a strassburgi, a berlini egyáltalán nincsenek képviselve.

A német népművészetnek bemutatása és a kiállításon a modern művészettel való szembesítése szerencsés alkalmat nyújt megállapítására annak a ténynek, hogy a modern német iparművészet egyetlen egy szegény gyökerecskét sem eresztett ebbe a gazdag talajba s attól egész függetlenül, lehet mondani idegenül, fejlődött.

Más szempontból nézve a kiállítást, általában megállapítható, hogy túlnyomó az értékben magas és drága interieur. E jelenségen végre csodálkozni nem lehet, mert hiszen a művészet mindenha egy bizonyos fölöslegnek, a luxusnak gyermeke volt. De törekedtek a középosztály igényeinek, a munkások, a bérházak lakóinak szánt interieurök megoldásában a kevésbé tehetős elemek számára is gondoskodni. E téren is sok jót nyújt a kiállítás, de még sem találunk kiforrott, tipikus megoldást e téren, mely alapján az élettől adott körülményekhez simuló módon fejtené meg e problémát.

Jobban oldotta meg e kérdést a gyári előállításban a „Dresdener Werkstätten für Handwerkskunst“. Izléses és művészi érzéstől vezetett tervezetek alapján, melyek a gép sajátos követelményeihez alkalmazkodnak, nemes anyagot becsületes feldolgozásban mutat be. A hozzá való tervek Richard Riemerschmidt készítette és sikerült neki egy, mintegy a gép szelleméből logikusan származó bútorstílust teremteni.

Ettől és egy télikert megoldásától eltekintve, mely utóbbi is igen sikerült és izléses, a gyári ipar és iparművészet kölcsönös vonatkozásában való bemutatása, dacára a nagy anyagnak, csak negatív eredménnyel tanuskodik. T. i. arról, hogy a német dekoratív művészetnek a gyári produkciót művészi irányban fejleszteni s ily értelemben megtermékenyíteni máig még nem vagy alig sikerült.

Felülő jelenség továbbá az, hogy az interieurök e rengeteg sorozatában — az egyházi célokhoz szolgálókat kivéve — se festett falak, se festett mennyezetek, se tapéták alkalmazását nem látni, csak elvétve találni egy-egy festett frízt. Hiányzik a kiállításról, már az iparművészeti részben, az ékszer, pedig Németország gazdag és erős ékszeriparát tekintve ez majdnem érthetetlen.

Ha végre felemlítem, hogy mily hatalmas, úgy számban, mint talentum és hívatottság dolgában, a német művészek e gárdája, kik friss erővel özönlék el az ipar-

művészet sokáig paragon hevert, de most gazdagon termő talaját és evvel szemben kiemelem azon különös jelenséget, hogy az úttörők és e gárda vezérei közül többen, de különösen Van de Velde és Pankok, mily szertelen alkotó-

sokkal vannak e kiállításon képviselve, mely aberrációt csakis az erőszakoltan hajszolt eredetiség fitogtatása szám-lájára lehet írni — beszámoltam a kiállítás minden fel-ötíőbb mozzanatáról.

PÁRISI LEVÉL.

AMUSÉE GALLIERA kiállítása. Míg a francia közön-ség szeretettel karolja fel a szobrászat és festészet terén a legmodernebb törekvéseket, a rideg konzervativizmus álláspontjára helyezkedik, míhelyt az iparművészetről van szó. Pedig egyesek és társulatok mindent megtesznek, hogy ezt a balvéleményt eloszlassák. Az év majd minden szakában e célra rendezett kiállítások, két havonta megjelenő illusztrált folyóirat nem nagy eredménnyel járnak.

Szélteben, hosszában nem vásárolnak az emberek csak régi stílű tárgyakat, a falakat burkoló kárpit, a bútor vagy Henry IV, Louis XIV, XV, XVI vagy empire, de csak a legritkábban modern.

Azoktól eltekintve, kik egészen maguk állítják elő műtárgyaikat, csak kevés vállalat foglalkozik a „modern style“-lel és amelyik foglalkozik vele, jóformán csak ideális célból teszi, közönsége rá nincs vagy pedig megalkuszik és a tradicionális motívumokat akarja interpretálni a mai szellemnek megfelelően. Természetesen művészi szempontból kétes sikerű vállalkozás, melyből néha ugyancsak különös torzszülöttek állnak elő.

A Musée Galliera, Galliera hercegnőnek ez alapítványa, teljes erővel igyekezik a modern mozgalom segítségére. Évenként két-három különböző kiállítást rendeznek benne, váltakozva minden ágát a műiparnak. Most a selyem- és bársony-kiállítás van soron. Az ország legelőkelőbb gyárosai vettek benne részt és a kiállított anyag technikai szempontból fölötte áll minden kritikának. Nem mondható ez már művészeti szempontból.

Bámulatos tökélyvel előállított díszítő- és ruhasejlymek és bársonyok mutatják, hogy ez az ága a művészetnek már szinte családi tradíciójává lett egyes vidékeknek (Lyon). Látunk gyönyörű nyírott bársonyokat, melyek tökéletes gépekkel vagy hihetetlen ügyes kézzel nyírvák, igazán tökéletesek. Gyönyörű batisztra alkalmazott bársony mintákat, minek készítmény tikkát gyároসা féltékeny gonddal őrzi. Szövetek, hímzések, mind kápráz-tató rutinnal készítvék.

Egyéniséget, invenciót, újra való törekvést azonban alig egynéhány gyáros kiállítása mutat. Ezek között aztán igazán szép dolgokat lehet látni. A japán hatás az uralkodó, de szívesen fordulnak eszmékért a bizanciai-hoz és az arabokhoz is. Bourgeois úr, a kiállítás tikkára, felpanaszolta, hogy a vásárolók egyáltalán nem pártolják ez igyekezeteket, a style-bútorokhoz ragaszkodnak és azt

tartják, hogy ezekkel az új díszítő elemek nem harmo-nizálnak. Bár ő helytelennek tartja e felfogást, én nem zárkozhatom el igazától.

Érdekes az, hogy a gyárosok kezdenek neves ipar-művészekhez fordulni mintákért és megjelölik a tervező-eket is. Különösen az a néhány cég, amely a modern mozgalmat felkarolja. Ezek közül talán a legszebb dol-gokat a Cornille cégtől láttam, kinek a terveket Alex. Sandier, Lucien Mayne stb. készítették. Színben díszkrétek és rajzban egyszerűek, nagyon dekoratívek. Eredetiek és igazán szépen stilizáltak Félix Aubert, Gíraldon és Kar-bovszky tervei is, melyek nagyrészt nagy lyoni cégek számára készültek.

Kuriozumképen megemlítem, hogy a kiállított tárgyak között látható egy szalag, melyet China számára készítenek, hol azt mint ottani gyártmányt árulják, és egy teljesen selyembe szőtt illusztrált imakönyv.

A Musée des Arts décoratifs, melyet az Union cen-trale des Arts décoratifs tart fön, is lehetőleg azon van, hogy támogassa a modernnek küzdelmét. Nemcsak a vásárlókat igyekezik meggyőzni, hanem irányítani igye-kezik a készítőik ízlését is. E végből japáni szövetségi kiállítást nyitott meg, mely bár más irányú, de talán még tökéletesebb technikai készséget bizonyít, mint a franciáké.

Csodálatosan szép és igazán évszázadokon egysége-sen és belterjesen fejlett művészet nyilvánul meg azok-ban a szövetekben, melyeket egész jelenetekkel népesítettek be óriási tökélyvel készített patronok révén ördögien ügyes munkáskezek. Vannak a festett szövetek között olyanok, melyek színhatásban és rajzban bátran kiállják a versenyt a legjobb fametszetekkel. Nincs talán olyan jelensége a japán életnek, melyet föl nem használtak a szövetfestők. Virág, gyümölcs, víz, patak, ház, kert, növény és állat, férfi és nő mindenféle formájában éke-síti e szöveteket, melyek egyaránt szolgálnak díszítési, mint ruházkodási célokra.

A mind jobban nyilvánuló japáni befolyást akarja valószínűleg bátorítani ez alkalommal, bár erre nagy szükség nincs; sűrűn láthatók mindenféle festett szövetek, selymek, batisztok, melyek nyilván e befolyás alatt készültek, már amennyiben a sűrű szó a francia viszo-nyokra vonatkozhatik.

A SALON D'AUTOMNE ezidei tárlatán az iparművé-szet aránylag szegényen van képviselve. A nagyok vagy